

2017-02-24

Karin Sandwall
Föreståndare
Nationellt centrum för svenska som andraspråk

Yttrande avseende SOU 2016:77, *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning* (U2016/04660/GV)

Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) avger härmed yttrande kring de delar av SOU 2016:77 som rör nyanlända elever.

Utredningen lägger i huvudsak generella förslag som ska gagna alla elever. Vissa av förslagen avser dock särskilt utbildningen för nyanlända elever, eller kan förväntas gynna dessa elever i särskilt hög grad. Här är några av de förslagen varav en del kommenteras nedan:

1. En elev som går på ett introduktionsprogram och som vid utgången av det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 19 år eller senare saknar godkänt betyg i ett eller två ämnen men i övrigt uppfyller behörighetskraven till ett nationellt program ska ändå anses behörig om eleven bedöms ha förutsättningar att klara studierna på programmet. Eleven har i sådana fall möjlighet att påbörja ett nationellt program senast det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.
2. Elevens rätt till heltidsstudier på introduktionsprogram ska förtydligas så att eleverna har rätt till minst 23 timmars garanterad undervisningstid i veckan.
3. Innehållet i utbildningen breddas för elever på språkintröduktion. Undervisningen på språkintröduktion får bedrivas i enbart svenska eller svenska som andraspråk i högst två månader om det inte finns synnerliga skäl.
4. Det tydliggörs att arbetsplatsförlagt lärande (APL) får ingå på språkintröduktion. Förslaget tydliggör möjligheten att inrätta olika utbildningsspår inom språkintröduktion.
5. Eleven ska ha rätt att fullfölja utbildningen hos huvudmannen enligt utbildningsplanen och den individuella studieplanen. Detta ska även gälla i den nya hemkommunen om eleven flyttar till en annan kommun.
6. Det ska vara obligatoriskt för huvudmän att bedöma nyanlända elevers kunskaper även i gymnasieskolan.
7. Stödmaterial för bedömning av utländsk utbildning ska tas fram av Skolverket i samråd med Universitets- och högskolerådet.

Nationellt centrum för svenska som andraspråk

Garanterad undervisningstid

NC ställer sig positiva till alla dessa förslag men vill särskilt lyfta fram utredningens förslag om garanterad undervisningstid som något oerhört viktigt. Det är väldigt positivt att elevens rätt till heltidsstudier på introduktionsprogram förtydligas så att eleven får rätt till minst 23 timmar garanterad undervisningstid i veckan. Tillsammans med förslaget om att det ska bli mer restriktivt att minska omfattningen av elevens studier kan det leda till att fler elever får den nödvändiga undervisning de behöver och har rätt till.

Asylsökandes rätt till gymnasieutbildning

Asylsökande och s.k. gömda barn har rätt till utbildning i gymnasieskolan endast om de har påbörjat utbildningen innan de fyllt 18 år. Om asylsökande påbörjat sin gymnasieutbildning innan de fyllt 18 år har de rätt att gå kvar på utbildningen även efter 18 års ålder oavsett om eleven går ett nationellt program eller ett introduktionsprogram. Av skollagen framgår samtidigt att asylsökande inte har rätt till utbildning i kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna eller utbildning i svenska för invandrare. Detta innebär att unga asylsökande över 18 år, som inte hunnit påbörja sin gymnasieutbildning innan de fyller 18 år, inte har rätt till utbildning. NC anser att *alla* ungdomar i Sverige bör ha likvärdig rätt till gymnasieutbildning. Därför menar vi att även asylsökande, liksom alla andra ungdomar, ska ha rätt att påbörja gymnasiet fram till och med det första kalenderhalvåret det år den unga fyller 20 år.

Obligatorisk kartläggning

NC välkomnar förslaget att det ska bli obligatoriskt att bedöma nyanlända elevers kunskaper även i gymnasieskolan men vill poängtera vikten av ett nationellt framtaget kartläggningmaterial gällande den inledande bedömningen av nyanlända elevers kunskaper. Detta anser NC vara nödvändigt för ökad likvärdighet och för bättre transparens i kommunikationen mellan skolor och kommuner.

Validering

Även förslaget att ett stödmaterial för bedömning av utländsk utbildning ska tas fram är glädjande. Med tanke på att valideringen av elevers betyg varierar stort i olika kommuner beroende på kommunernas resurser och kompetens betonar NC vikten av skapandet av en

nationell valideringsenhet, där betyg från utländsk utbildning kan valideras likvärdigt och snabbare.

NC vill även poängtera vikten av tydligare riktlinjer kring validering, samt bedömning för betygssättning/prövning för betyg, när bedömningen av elevernas kunskaper sker genom andra språk än svenska. Idag är det den enskilde betygsättande läraren som får avgöra på vilket språk bedömningen ska ske vilket leder till stora brister i likvärdighet då en del nyanlända elever har tillgång till flerspråkiga lärare samt studiehandledning på modersmålet medan andra elever enbart får visa sina kunskaper på svenska.

Ämnesbetyg

Glädjande, kanske särskilt för flerspråkiga elever, är vidare utredningens slutsats att ämnesbetyg är att föredra och att ett sådant system bör bygga på en ämnesutformad gymnasieskola. För nyanlända elever, som ännu inte nått den mest avancerade nivån i svenska, kan ämnesbetyg innebära att de får längre tid på sig att ytterligare utveckla sitt språk och därmed också får ökade möjligheter att inhämta kunskaper i ämnet.

NC välkomnar dessutom det helhetstänkande som utredningen bygger på; elever ska stödjas att komma in på gymnasiet, ges stöd under studierna och även stödjas för att nå aktiv delaktighet i samhälls- och arbetsliv.

Nationella program ger högskolebehörighet

Det är positivt att alla yrkesprogram ska ge högskolebehörighet i sitt grundupplägg. NC ser dock en fara med att nyanlända elever, och då inte minst elever med kort skolbakgrund, kan komma att missgynnas av ett krav på 12 godkända grundskolebetyg för att uppnå gymnasiebehörighet. Därför bör ett sådant förslag ytterligare utredas.

Att höja kraven för gymnasiebehörighet kommer troligtvis leda till att ett stort antal nyanlända, eller tidigare nyanlända, elever hinner fylla 20 år innan de uppnår godkända betyg i 12 ämnen vilket kommer ställa nya krav både på gymnasieskolans introduktionsprogram och på den kommunala vuxenutbildningen. NC anser att det är av yttersta vikt att vuxenutbildningen förändras och anpassas till unga studerandes förutsättningar och behov innan man höjer kraven för gymnasiebehörighet. Gällande nyanlända elever med kort skolbakgrund kan det dessutom vara aktuellt att utreda i fall nya yrkesinriktade introduktionsprogram kan vara ett sätt att korta vägen till arbetsmarknaden för de elever där det inte är realistiskt att nå gymnasiebehörighet innan 20 års ålder.

Breddat innehåll på språkintröduktion

NC anser det vara positivt att innehållet i utbildningen för elever på språkintröduktion breddas och att det tydliggörs att undervisning får bedrivas i enbart svenska eller svenska som andraspråk i högst två månader om det inte finns synnerliga skäl. Genom detta förslag kan nyanlända elever få nödvändig undervisning i fler ämnen, vilket NC menar bör tydliggöras i skolans styrdokument. NC menar att det är viktigt att förtydliga att alla elever inom språkintröduktionsprogrammet ska ha rätt till undervisning i alla ämnen enligt Lgr 11 om behov finns. Det bör även tydliggöras att eleverna har rätt till studiehandledning på modersmålet, att man kan erbjuda viss ämnesundervisning på engelska samt att eleverna kan, och bör, läsa kurser på nationella program parallellt med studier på språkintröduktionsprogrammet om eleverna har ämnesbehörighet.

För nyanlända elever med kort skolbakgrund anser NC att man behöver utreda ifall dessa elever gynnas mer av en grundskoleutbildning inom ramen för gymnasieskolan än ett renodlat språkintröduktionsprogram. NC anser även att det behöver finnas en flexibilitet mellan grundskolan och gymnasieskolans språkintröduktionsprogram gällande nyanlända elever. Ett förslag är att införa individuella studieplaner för nyanlända elever i grundskolans senare årskurser för att skapa mer individanpassade övergångar till gymnasieskolan. Nyanlända elever som börjar svensk skola i åk 9 kanske likaväl kan börja på språkintröduktionsprogrammet direkt på samma sätt som att en elev som börjar i åk 8 kanske kan stanna i grundskolan ett eller två extraår om det skulle gynna eleven. NC anser dessutom att det finns ett mycket stort behov av stödmaterial för flexibel organisation och för smidiga övergångar mellan grundskola och gymnasieskola.

Relevant utbildning och kompetensutveckling är förutsättningar för en framgångsrik gymnasieskola

NC noterar att utredningen inte lägger fram konkreta förslag rörande lärarutbildning och kompetensutveckling av lärare på gymnasiet. Vi menar att en översyn av innehållet i lärarutbildningar och relevant kompetensutveckling är en avgörande förutsättning för att ett antal av de goda förslag som utredningen lägger fram ska kunna bidra till att fler elever inte bara påbörjar utan även fullföljer gymnasieskolan och går vidare med godkända betyg. Här nedan ger vi förslag på insatser som behövs:

- Fortbildning, och en förändrad lärarutbildning, för lärare, speciallärare och specialpedagoger som undervisar nyanlända elever.
- Kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för lärare inom nationella program så att dessa bättre ska kunna undervisa elever med svenska som

andraspråk och för att överbygga den många gånger känsliga och svåra övergången från introduktionsprogram till nationellt program.

- Kompetensutveckling för studie- och yrkesvägledare vad gäller gruppen nyanlända elever då eleverna inte alltid förstår det svenska skolsystemet. Studie- och yrkesvägledare behöver tydligare redskap för att, för elever med kort utbildningsbakgrund, förklara den långa vägen till universitets- och högskolestudier respektive yrkesutbildningar. Dessutom behövs för vägledare riktade kompetensutvecklingsinsatser gällande förhållningssätt och mångkulturella teorier och synsätt.
- Utbildning och fortbildning för studiehandledare för att stärka professionen både i undervisningen och på arbetsmarknaden.
- Kompetensutveckling för modersmåls lärare vad gäller språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt samt om skolans styrdokument.

I ovanstående yttrande har medverkat medarbetarna Anna Kaya och Mikael Olofsson.

Stockholm 2017-02-24

Karin Sandwall, föreståndare